

Dobosy Antal

A Buddha alapfelismerései

Nem támaszkodva az írásokra

A kezdetekig kívánok visszamenni, ezért a következő kérdéssel kezdem ezt a tanulmányt: „Tulajdonképpen mi volt az, amit a Buddha felismert, amikor megvilágosodott?” A magam részéről azt a nézetet képviselem, hogy a Buddha az élet lényegét kereste és akarta felismerni, és megvilágosodásakor pontosan ezt látta meg. Megoldást keresett az életben felmerülő problémákra, és ehhez először meg kellett értenie az élet mibenlétét. Amikor megvilágosodott a bódhifia alatt, azt látta meg, hogy itt a Földön az emberi életnek, az állati életnek és a növényi életnek mik is a legfontosabb jellegzetességei. A felismerés három alaptanításban fogalmazódott meg, az *ánátman*, az *ánitja* és a *súnjátá* tanításokban. Ezért joggal tekinthetem a buddhizmust az élet vallásának. Ezt régebbi tanulmányaimban is kifejtettem már néhányszor. A felismerését a Buddha az akkori világszemlélet, vallás és természetismeret alapján interpretálta, tanítását a korabeli India kultúrájára alapozta.

Érdeemes elgondolkozni azon, hogy ha ma megkérdéznének minket, mi az élet lényege, akkor vajon mi mit válaszolnánk? Vajon, ha a mai ismereteinkkel, a mai tudásunk szerint kellene kifejezni az élet lényegét, akkor mit tudnánk mondani, hogy mik azok? Természetesen mást és mást mondanánk a különböző kultúráknak és világszemléletnek megfelelően. Így például el tudnám képzelni azt, hogy ha ma a keresztény kultúrában fogalmazzuk meg az élet lényegét, akkor azt mondanánk, hogy az élet lényege az nem az isteni teremtettségben van. Ha egy determinisztikus világmépre reagálunk, például egy szigorúan materialista világnézetre, akkor azt mondanánk, hogy az élet lényege nem a meghatározottságban, hanem a szabadságban van. Ha a kétezzer-ötszáz évvel ezelőtti indiai kultúrában fogalmazódnak meg, akkor azt kell mondani, hogy az élet lényege nem az örök lélek, az állandó és életemen túlmutató lé-

lekben van. Ezek a meghatározások abból indulnak ki és arra támaszkodnak, hogy milyen világszemléletünk volt eddig, és a meghatározások így azon világnézetek tagadásán alapulnak. Véleményem szerint ma már nem így kéne az élet lényegét interpretálni. Azt, amit Buddha fölismert, nem az eddigi nézet tagadásával, vagyis a környező vallási vagy kulturális világszemlélet tagadásaképpen kellene megfogalmazni, hanem közvetlenül és állító módon. A lényegét és a meglátásokat kellene kifejezni, azokat, amik ilyenkor ebben a felismerésben megjelennek.

Az élet lényegének felismerése

A következőkben igyekszem megfogalmazni azt, hogy a magam részéről és jelen ismereteim, valamint tudásom alapján, mit tartok az élet lényegéről.

Az első meglátásom az, hogy az élet itt a Földön egységes és összefüggő. Függnünk egymástól, egymásnak adunk életet, egymás életét támogatjuk. Az élet lényege az, hogy a lények egymásra támaszkodnak, nagyon bonyolult kapcsolatrendszerben vannak, mégis egységet képeznek. Az élőlényeknek szükségük van a másokra, egymást feltételezik. Életet csak élő képes adni. Élet csak élő által jön létre. Nincs olyan, az élő rendszeren kívüli entitás, ami életet hozna létre.

A második felismerésem lényege, hogy az élet igazi természete abban van, hogy tenni kell azért, hogy fennmaradjon, szükséges egy fenntartó erő a létezéséhez. Hogyha megszűnik a fenntartó erő, ha nincs egy, a fenntartásra irányuló tevékenység, akár egyedileg, akár egyénileg, akár társulásokként vagy társadalmilag, vagy akár globálisan az egész élővilág részéről, akkor összeomlik, szétesik, szétfoszlik és megszűnik. Az életet mi együtt tartjuk fenn, mi és valamennyi élőlény. Ez a fenntartó erő minden

egyedülálló képessége, mellyel élete folyamán hozzájárul a saját és az élővilág fennmaradásához, miközben a lények élete véges, születnek, élnek és meghalnak, de az életközösségek, a fajok és az ökoszisztémák sem örök életűek. Az életet egy dinamikusan változó, de egyensúlyra való törekvés tartja fenn.

A harmadik felismerésem az, hogy az élőlények rendelkeznek egy olyan képességgel, amellyel érzékelik és tapasztalják a környező világot, így képet alkotnak a valóságról, és igyekeznek a tapasztalt világnak megfelelő viselkedéssel élni, reagálni és ahhoz alkalmazkodni. Ez a világgép nem azonos a valósággal, mégis ennek alapján történik minden tevékenység, így nagyon fontos az életképesség szempontjából. Fontos, hogy jól tükrözze a valós világot, ne kerüljön konfliktusba vele, azaz a világgép legyen helyes.

Az ember helyzete az élővilágban

Az első felismerésből következik az is, hogy az ember része a nagy egésznek, nem helyezhető más lények fölé, sem fejlettségben, sem intelligenciában. Az élethez szükség van az emberre is, mint ahogy az embernek is szüksége van az élőlényekre. Együtt tartjuk fenn a bioszférát. Minden lény megfelelően intelligens a maga életterében, viselkedése és intelligenciája a létezését szolgálja, így az életet is szolgálja itt a Földön. Az élet egységességének és összefüggőségének felismerése megmutatja azt is, hogy az embernek, mint tudattal rendelkező lénynek, milyen szemlélet szerint kell viszonyulnia a földi környezethez és a többi élőlényhez. Nagyon fontos, hogy ez a felismerés legyen egész világ-szemléletünk és vallási hozzáállásunk alapja.

A második felismerés az emberre vonatkozólag arra ad iránymutatást, hogy milyen életvitel és cselekvés szükséges, hogy az életet szolgáljuk. Fontos, hogy egyéni életünk fenntartásáért tevékenykedjünk, mint ahogy a nagyobb emberi közösségek fenntartásáért is, és minden más élőlény fenntartásáért is, hiszen az első felismerésből következik, hogy a mi életünk is függ a többi élőlénytől. Egy olyan attitűd kell, ami aktív és tevékeny. Ami nem kivonul egy helyzetből, hanem a helyzetet megoldani

akarja. Az elszenvető magatartás helyett a cselekvő magatartást tartja fontosabbnak. A tenni akarás az élet fenntartásáért, és mindazért, ami az élethez szükséges.

A harmadik felismerés az ember helyzetét és a tudat szerepét is tisztázza. Nagyon fontos szempont, hogy az ember képes rálátni a helyzetére, és képes fölismerni azt, hogy a körülötte levő világot nem tudja közvetlen módon tapasztalni, nem képes úgy tapasztalni, ahogy az van, hanem csak a hatást közvetítő érzékszervek segítségével. Érzékszervek és közvetítő eszközök által fogjuk fel a környezetünket, kapunk képet a világról. A közvetítő eszközökbe bele kell érteni a modern tudomány által és műszaki életben használt érzékelő eszközöket is, amelyek olyan jelenségeket is tudnak érzékelni, amiket az emberi érzékszervek közvetlenül nem. Ezek az érzékelők átalakítják az emberi érzékszervek számára a jelenségeket. De fontos azt is belátni, hogy az emberi elme és a tudat is ide tartozik, hiszen annak is közvetítő szerepe van. Közvetetten tapasztaljuk a valóságot, és ezért a világgépünk belülről indul ki. Mi hozzuk létre azokat az érzeteket, élményeket, elképzeléseket, amiket kivetítünk a dolgokra. Ez a tudatnak a kreatív létrehozó ereje. A harmadik felismerés ezt az emberi képességet is tartalmazza.

A fejlődőképesség, az alkalmazkodó képesség felismerése azt jelenti, hogy megértjük azt, hogy az élőlényeknek a környezetükhöz, az életterükhöz és a többi élőlényhez való viszonya változó- és fejlődőképességű, nem statikus, a környezet és az élettér nem határozzák meg egyértelműen ezt a viszonyt. Az élőlények a legkülönbözőbb módon viszonyulhatnak egymáshoz is és a környezethez is. Így az élőlényeknek módjukban van különböző módon használni és felhasználni az életterüket és a körülményeket.

A harmadik felismerésbe azt is bele kell érteni, hogy az élet változókéony, az élőlények alkalmazkodó-képesek, fejlődőképesek, ami azt jelenti, hogy az a világgép is, amivel rendelkeznek, képes a változó körülményekhez alkalmazkodni, sőt a körülményeket megteremtteni is, így annak életképességére utal, hogy megmarad-e vagy nem. A világgép mutációja biztosítja azt, hogy különböző elképzelések legyenek arról, hogy mi hogyan működik.

Ide tartozik a valóság és a szubjektív világunk konfliktusa is, ami úgy jelenik meg, hogy ahol a világszemléletünk nem pontosan egyezik a valósággal, akkor azokon a pontokon konfliktus keletkezik. Azaz nem az a cselekedeteink eredménye, mint amit várunk, így kiderül, hogy a valóság másképp működik. Ezek a helyzetek döntik el, hogy vajon mennyire tud megmaradni egy hibás elképzelés, és létezik-e olyan mechanizmus, egy visszacsatolás, ami a hibás elképzeléseket korrigálja, és helyettesíti egy, a valóságnak jobban megfelelő elvvel vagy viselkedéssel. Beláthatjuk, hogy a tényleges tevékenységekben történik meg ez a visszacsatolás és verifikálás, és ez segít rájönni arra, hogy az elképzelésünkben volt a hiba.

Ez a három szemlélet, a három felismerés a Buddha megvilágosodásával analóg, tulajdonképpen ezekre jött ő is rá. Ezt a felismerést hívjuk megvilágosodásnak, és ezért nem azzal kell foglalkozni, hogy mi a megvilágosodás, hanem arra kell törekedni, hogy mi magunk is fölismerjük az élet lényegét. Tevékenységünk arra irányuljon, hogy meglássuk, mi is ez a földi élet, mi az emberi élet, és ebben az életközösségben mi az embernek a helye, szerepe. Ezt a lényegét állításként, pozitív hozzáállással érdemes kifejezni, és azt megfogalmazni, hogy a meglátásokból hogyan következik az, hogy mi a teendő.

Talán éppen itt és most van az ideje annak, hogy a buddhizmus alapjait ilyen módon, az emberiség mai helyzetének megfelelően újrafogalmazzuk, és ezáltal a Tan kerekét továbblendítsük. Röviden még egyszer összefoglalom, hogy mi ez a három felismerés, ami a buddhizmusnak, mint az élet vallásának az alapját képezi. Az első, ami a hagyományos buddhizmus *anátman* tanításának felel meg: az élet egységessége, egymásra támaszkodása, egymás szükségelése. A második, ami az *anítja* tanításnak felel meg: az élet fenntartásának szükségessége. Az élet fenntartásáért tenni, cselekedni kell! Az élet dinamikus egyensúlyban, állandó mozgásban van, állandó fenntartottságban van. Együtt és állandóan tenni kell azért, hogy létezzen! A harmadik pedig, ami a *súnjátá* tanításnak felel meg: a világnak viszonya a valósághoz. Ahhoz, hogy az élet fennmaradjon, a valósághoz jól illeszkedő világszemléletre van szükség.

ség. A világnak fejlődőképesnek kell lennie, hogy kiállja az idő próbáját, így az életet kell szolgálnia!

A buddhizmust innen, ezekből az alapfelismerésekből kell levezetni. De ennek az elképzelésnek a megvalósítása azt jelenti, hogy vissza kell mennünk az eredethez, azaz újra fel kell ismerni azt, amit Buddha felismert, azaz az élet lényegét. Mai gondolkodással kell ezt megtenni, mai terminológiával és azzal a tudással, azzal a tudományos és tudásbeli háttérrel, amelyek ma már sokkal jobban érthetővé teszik az élet mibenlétét, mint az akkori ismeretek tették annak idején. Az így adódó felismerésekből kell következzen az, hogy hogyan éljünk, hogyan gondolkozzunk, mi legyen a világhoz való viszonyunk, mik legyenek a céljaink, és milyen tevékenységeket tartsunk helyesnek, hogyan cselekedjünk, hogyan neveljük gyermekeinket és hogyan óvjuk meg az életet itt a Földön!

A négy nemes igazság

A négy nemes igazságot is ebben az értelemben kell megfogalmazni. Fel kell ismerni azt, hogy az élet alaptulajdonsága és alapfeltétele a cselekvés, és ahhoz, hogy élet legyen, és a későbbiekben is legyen, azzal bizonyos feladatokat szükséges elvégezni. Ez az első nemes igazság. A feladatok elvégzéséhez szükséges erővel való gazdálkodás a legfontosabb teendő. Ez a második nemes igazság. Tenni kell a létezésért, és az, hogy tenni kell, azt jelenti, hogy vannak hiányok, vannak akadályok, vannak célok, vannak motivációk, vannak erők, amelyek mozgatnak, tehát vannak megoldandó feladatok. A feladatok mögött

rendelkezünk energiákkal, mozdító erővel, illetve szükségesek a feladatok elvégzéséhez mozdító erők, és az, hogy ez helyes irányba menjen, tényleg a feladatot oldjuk meg, ehhez szükséges az, hogy ezekkel gazdálkodni tudjunk, azaz létrehozni, fenntartani, megszüntetni és használni ezeket az erőket. Ez a harmadik nemes igazság.

A negyedik igazság azokkal az életterületekkel kapcsolatosak, amelyekkel nekünk dolgunk van. Végig kell venni az életterületeket, viszonyunkat más élőlényekhez, a körülményeinkhez és céljainkhoz. Így végig gondolni és beépíteni életünkbe azt, hogy mi a helyes szemlélet, helyes szándék, erőfeszítés, cselekvés, kapcsolattartás, életvitel, tudatállapot, megismerés. A helyes kifejezés jelen esetben nem egy jól meghatározott irányt fejez ki. Úgy értendő, hogy helyes az, ami a probléma megoldásához vezet, vagy a feladat elvégzését segíti, vagy segít minket céljaink elérésében. A négy nemes igazságot a három felismerés alapján újra kell fogalmaznunk. Így a négy nemes igazságot egy problémamegoldási modellnek tekintjük, amely arra szolgál, hogy a különböző élethelyzetekben módszert tudjon adni, hogy mit kell tennünk ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni. Ezt a modellt és ezeket a módszereket kell kiterjeszteni az élet minden területére, így a szellemi útra, a megismerésre, a tudományhoz való viszonyra, a szaporodásra, és így tovább.

Az erkölcsi szabályok

Van még egy terület, amivel foglalkozni szeretnék. Ez pedig a buddhista erkölcs, az öt erkölcsi hozzáállás, az erkölcsi szabályok. Mint cselekvési, viselkedési szempontokat le kell tudjunk vezetni az eddig tárgyaltakból. Egyrészt az élet lényegének felismeréséből, másrészt a módszertanból, amit a négy nemes igazság képvisel. Ezekből következik az, hogy az élet a legfontosabb érték. Így az első erkölcsi szabály az élet tisztelete. Az élet fenntartásához ez a legfontosabb szempont. Amit tennünk kell ahhoz, hogy az életet megóvjuk. A második az emberi közösségre vonatkozik, annak a fontossága. A harmadik a megismeréssel kapcsolatos, ami az ember szempontjából a továbblépés fontossága, így a tudati fejlődés értékesnek tartása. A negyedik az igazsággal foglalkozik, azaz,

hogy egy elvhez, egy szemlélethez hogyan tudjuk tartani magunkat. Az ötödik a tudatunk szerepével foglalkozik, hogy milyen feltételeket kell betartanunk, hogy tisztán és elfogulatlanul legyünk képesek látni és gondolkodni.

Az előbbieknél alapján a buddhizmus alaptanításait a következőképpen lehet összefoglalni. A kiindulás a felismerés, a meglátás, ez a lényeg. Ebből következik a módszer, az, hogy mit kell tennünk, hogyan oldjuk meg a problémáinkat. Az alapfelismerésekből és a módszerekből lehet vezetni az erkölcsi hozzáállást és az erkölcsi szabályokat, azokat az elveket, amelyek a buddhista szellemű életet jellemzik. Ezek szolgálnak iránymutatásul a tetteinkhez. Az alapokhoz természetesen kapcsolódik sok más megfontolás és felismerés, melyek a lét különböző területeit világítják meg.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a modern ember tudja és átlássa, hogy mi miért csinál. Fontos, hogy életvitel ne kerüljön ellentmondásba az élet fenntartásának elvével. Az élet lényegének modern felfogása sokkal erősebb és biztonságosabb alapot jelent a buddhizmus számára, a vallásnak, az életmódnak, de a buddhista gyakorlatnak is, mint a hagyományos, a kétezzer-ötszáz évvel ezelőtti felfogáson alapuló magyarázat. A vallási cél nem változik, értsük meg és lássuk át az élet lényegét, ami a mi életünknek is a lényege! Ha ezt megvalósítjuk, a tudati szint és a belső élmény egyenértékű lesz a Buddha megvilágosodásával. 🌀